

Lukten av mat

Tekst/illustrasjoner:

Heidi Dahlsveen (www.dahlsveen.no)/Ariane Schjelderup

Filosofiske spørsmål:

Ariane Schjelderup og Øyvind Olsholt

Sist oppdatert: 15. november 2003

I denne japanske fortellingen møter vi en grisk restauranteier som vil ta seg betalt for lukt. Han mener nemlig at den fattige studenten som bor over restauranten hans stjeler matlukt! Men har han egentlig rett til å kreve erstatning for et slikt «tyveri» av lukt – og hva slags type betaling vil det i tilfelle være riktig å kreve?

Denne fortellingen er kanskje ikke så «matnyttig» i forhold til det å lære seg matematikk. Men den tar opp noen relevante spørsmål bl.a. om hva man kan ta betalt for, og hva slags type betaling man kan forvente for forskjellige goder. Så hvorfor ikke for en gangs skyld legge kalkulatoren til side, og ta seg tid til denne historien og de tankene som følger med...

Takk til forteller Heidi Dahlsveen som har gitt oss denne historien. Besøk henne på www.dahlsveen.no

I Japan levde det en gang en fattig student. Han var så fattig at det eneste han spiste var ris. Studenten levde over en fiskerestaurant. Derfor passet studenten på å spise sin ris hver gang eieren forberedte maten som skulle serveres. For lukten av maten som ble laget, steg opp til studenten, og den gode matlukten fikk risen til å smake bedre.

Men eieren av restauranten oppdaget dette og anklaget studenten for tyveri. Rasende dro han studenten fremfor den store, vise dommeren Ooka. Hans klage var at studenten stjal lukten fra hans måltider, og dermed måtte betale.

Tilhørerne hadde samlet seg og ventet spent på den vise dommerens dom. Hvordan ville han behandle dette?

«Har du noen penger?», spurte Ooka studenten.

«Kun tre mynter,» svarte studenten.

«Frem med dem», kommanderte dommeren. Menneskeflokken var forbauset. Ooka den vise var i ferd med å dømme galt. Han skulle tvinge den fattige studenten til å betale for lukten. Restauranteieren smilte lykkelig over å ha vunnet.

Studenten gjorde det han ble bedt om. Han tok frem myntene og holdt hånden med myntene frem mot dommeren.

«Det er alt jeg har!», sa han trist.

«Det er nok», sa Ooka, «Hell myntene over i den andre hånden.»

Studenten gjorde det han var blitt bedt om, og det klinget i myntene ettersom de falt fra hans høyre hånd og ned i hans venstre.

«En gang til», kommanderte Ooka.

Både studenten og menneskeflokket var forvirret. Kling, kling, kling, sa det når myntene traff hverandre.

Ooka snudde seg mot restauranteieren.

«Så, nå har du fått din betaling!».

Eieren var forvirret. «Hva? Hva mener du? Betalt? Jeg har ikke mottatt noen penger? Alt han gjorde var jo å helle pengene fra den ene hånden til den andre. Hvordan kan det ha seg at jeg da har fått min betaling??»

Ooka sa: «Du har fått betaling for lukten av dine måltider, med lyden av mynter!»

Fil osofiske spørsmål

- 1. Var dette en rettferdig dom, eller er det noe du vil le ha forandret på – eventuelt lagt til? Bør alltid en penge- eller byttehandel mellom mennesker være rettferdig?*
- 2. Studenten dømmes til å betale for lukt av mat med lyd av penger, men er dette egentlig en likeverdig byttehandel? Lukten av mat betyr jo faktisk noe for den fattige studenten, mens lyden av pengene kanskje ikke gir noe til bakte til restauranteieren (annet enn irritasjon over å føle seg snytt). Hva skal til for at en byttehandel skal være likeverdig? Hva skal til for at en byttehandel skal være rettferdig – eller er det alltid slik at likhet og rettferdighet er det samme, uansett om de som bytter står på like fot eller ikke?*
- 3. Grunnen til at restauranteieren vil le ha betaling var at han oppdaget at studenten benyttet seg av matlukten til egen fordel. Kunne man tenke seg en omvendt situasjon: at studenten vil le ha betalt av restauranteieren fordi matlukten plaget ham? Hvilke kriterier vil le du ha satt som betingelser for å kunne kreve betaling for å måtte tåle plagsomme sanseopplevelser som f.eks. sjenerende lys, bråk eller vond lukt? Og hvordan skulle man gå frem for å kunne måle verdien av dette?*
- 4. Når vil det være riktig å betale for en lukte- eller lydopplevelse: kommer det an på intensjonen til den som er ansvarlig for opplevelsen, på kvaliteten av opplevelsen eller kommer det an på hvor stor verdi den har for den som opplever den? Og hvilken type betaling kan man forlange for noe så flyktig som en sanseopplevelse? Kanskje er det egentlig feil å ta betaling i klingende mynt for behagelige eller pirrende lukter, lyder - eller noen sanseopplevelser overhodet?*
- 5. Restauranteieren anklaget studenten for å stjele matlukt. Men går det an å stjele en lukt eller en lyd? Hva hvis vi f.eks. piratkopierer en lydfil fra nettet, stjeler vi da lyd - eller er det noe annet vi stjeler?*